

Näytelmäkirjasto N:o 20

OPAS

SEURANÄYTTELIJÖILLE JA SEURA- NÄYTELMIENTOIMEENPANIJOILLE

KIRJOITTANUT

KAARLE HALME

KUSTANTAJA
YRJÖ WEILIN

KAARLE HALME on ennen julaissut:

Purimossa, 5 näyt. näytelmä.

Mallassaunalla, 1 näyt. näytelmä.

Mestari Garp, 1 näyt. näytelmä.

Murtuneita, 4 näyt. näytelmä.

Seikkailu jalkamatkalla, 5 näyt. laulunäytelmä.

I.

HENKILÖT.

Kun sopiva kappale seuranäytelmää varten on valittu, on ensimmäiseksi huomioonotettava erittäin tärkeä osien jakaminen.

Sekä yksilöllinen, että yleinen esityksen onnistuminen riippuu suuresti — jopa pääasiallisestikin — sen harkinnan perinpohjaisuudesta, jolla osien jakaminen toimitetaan.

I.

Sen, taikka niiden, jotka pääasiallisesti hoitavat osien jakamista, tulee kappaleen tarkalla lukemisella saavuttaa varmuus niistä luonteenominaisuuk-

sista, jotka ovat pohjavärinä kullakin kappaleen eri henkilöllä. Ainakin on päästävä selville näiden luonteiden ylimalkaisista piirteistä, jotta varmasti voidaan määritellä onko henkilö esim. murhenäytelmänomainen, hullunkurinen, vilkas, hidas, kaihomielinen, kylmä, tunteellinen, herttainen, ärtyinen, ankara, suora, mielistelevä, vakava, hui-kentelevainen, keikailevainen, lörpöttelevä, tyhmänsekainen, ilkeä, t. m. s., sekä henkilön ikä ja sivistysaste.

2.

On tarkasti otettava huomioon kenen esiintyjän luonne on jonkun kappaleen henkilön luonteen mukainen, tai lähimpänä sen luonneominaisuuksia, ja kenellä on monivivahduksisimmat luonnepiirteet, täyttääkseen mahdollisimmat vaatimukset sellaisten henkilöitten esittämisessä, jotka näytelmän tapausten

kehittyessä itse kehittyvät ja muodostuvat vissiä ratkaisua kohti.

3.

On tarkoin varottava, ettei murhenäytelmänomaisen (traagillisen) osan esittäminen joudu hullunkurisen (koomillisen) luonteisen henkilön käsiin, tai päinvastoin.

4.

Hyljättävä on sellainen tapa, että joku esiintyjä »niin mielellään» tahtoo näytellä jonkun »kauniin» osan, katso-matta ollenkaan löytyykö siihen edes pienempiäkään edellytyksiä. Mahdollisimman hyvää lopputulosta on jo osien jakamisessa pidettävä päämääränä, syrjäyttämällä kaikki persoonalliset mieliteot, sillä tämä jakaminen on samaa kuin peruskivien laskeminen.

5.

Edellyttäen että näytelmäkappale on rakenteeltaan kelvollinen, on jokaisella osalla kappaleessa määrätty asemansa eli tehtävänsä kokonaisuuteen nähden. Esiintyjän ensimmäisenä tehtävänä on ottaa selvä minkälainen asema hänen osallaan on. Nämä asemat ovat kahta laatua: pääosan ja sivuosan asemat. Molemmat näistä osista voivat toiminnallaan vaikuttaa tapausten kulkuun, mutta tapahtumain kehitys kohdistuu pääosiin, jota vastoin sivuosat jäävät enemmän tai vähemmän tämän vaikutuksen ulkopuolelle, riippuen hyvin monesta syystä, jotka perustuvat joko ulkonaisiin tai puhtaasti sisäisiin, henkisiin vaikuttimiin ja edellytyksiin, tai myöskin sentähden, että sivuosa on vain jonkun vissin asian tai seikan valaisemiseksi kappaleeseen liitetty.

6.

Osan esittäjän on tarkoin otettava selville minkälaisen henkilön valmistamisessa hänen on työskenneltävä. Suuriarvoisia tekijöitä tässä suhteessa ovat:

millainen on esitettävän henkilön luonne;

millainen on hänen entisyytensä;

millainen on hänen yhteiskunnallinen asemansa;

millainen on hänen suhteensa muihin osiin;

millä asteella on hänen kehityksensä nykyisyydessä entisyyteen verraten;

mikä on hänen päämääränsä;

millä tavalla hänen luonteensa ilmaisee, joko piintymystä entisyyden pohjalle, tai kehitystä tapausten eri sarjoissa, ja mihin suuntaan käy tämä kehitys;

tapahtuuko toiminnassa mitään ratkaisevaa murroskohtaa, ja miten sellainen vaikuttaa;

onko tällainen murroskohta henkilölle yllättävä, tai onko hiljainen kehitys jo kypsyttänyt hänet sellaista vastaan ottamaan;

minkälaisen vaikutuksen tekee itse loppuratkaisu henkilöön.

7.

Saatuaan selville, sekä osan kokonaan, että sen kohtaukselliset tilanteet (situation), tulee esittäjän lukea osansa alusta loppuun, tarkasti huomioonottamalla tähän asti oppimansa asiat, sekä merkitä osaansa pienellä viivalla ne kohdat, joissa selvä esitys ja ymmärtämisen helpottaminen vaativat pidettäväksi väliajan. Tällainen toimenpide helpottaa paljon myöhempää työs-kentelyä, valmistaa varmat tilaisuudet

hengitykselle, sekä levollistuttaa harjoittamista ja esitystä.

8.

On tarkoin punnittava minkälaiseksi muodostuu osan vauhti kussakin erityisessä tilanteessa, ja sovelletettava se sopusuhtaiseksi kappaleen yleisvauhdin kanssa.

9.

Jokaisen sanelman ja tilanteen väritys on perinpohjin harkittava. On ajateltava luontoon, tosielämään kaikki pienimmätkin kohdat. Kaikelle on ajateltava todellinen pohja. Mikäli tämän todellisuuden esittäminen sitten käy varmoissa piirteissä, sujuvasti ja pyöreästi, sikäli se saa kauneuden leiman, ja muuttuu taiteeksi.

II.

HARJOTUKSET.

I.

Esiintyjäin on kokoonnuttava kaksi tai kolme kertaa n. s. lukemaharjoituksiin lukemaan kappaletta, ennenkuin varsinaisiin harjotuksiin ryhdytään. On hyvä jos kaikki ovat aina saapuvilla, ja koettavat silloin mahdollisimman selvästi ja asianmukaisella värityksellä lukea osansa, sekä tarkasti seurata koko kappaletta ja jokaista osan lukijaa. Nämä harjotukset selvittävät ja vakaannuttavat käsityksiä ja mielikuvia.

2.

Varsinaisten näyttämöharjoitusten alkaessa pitää luonnollisesti olla selvillä kaikki sellaiset näyttämösisustukset, joista esiintyjäin asemat ja liikkeet riippuvat.

3.

Ellei ole erityistä ohjaajaa, on päästävä yksimielisyyteen tapahtumapaikasta ja sen läheisestä ympäristöstä. Pitää tarkasti määritellä esiintyjän yleinen sisääntulotie ja ne erityiset tiet, joita kotiväet mahdollisesti käyttävät, sekä sisällä, että ulkona.

4.

Heti alusta alkaen on esiintyjän harjaannuttava sangen tarkasti määritelyyn, osansa vaatimusten ja luonteen mukaiseen liikkumiseen. On kartettava kaikkea aiheetonta edestakaisin astelemista, ympäri juoksentelemista ja jalkojen siirtelemistä, sekä kaikkia ruumia ruumiin liikuntoja, merkityksetöntä käsillä huitomista, (ei myöskään pidä niiden antaa aina toimettomina riippua sivuilla, ellei ole kysymyksessä nahjuksen esittäminen), päänheilumista, ot-

san rypistelemistä, silmäin räpyttämistä y. m. s. Jokaisen liikkeen, olkoonpa se mitä laatua tahansa, tulee esiintyjän kussakin eri kohdassa tehdä samalla tavalla joka harjoituksessa, jotta sille saavutettaisiin tarpeellinen varmuus ja sulavuus. Ylipäänsä on liikkumiset koetettava johtaa sisäisestä pakosta, ja tarkoin koetettava karttaa sellaista liikuntaa ja sellaisia liikkeitä, jotka eivät ole missään yhteydessä itse osan luonteeseen, tilanteeseen tai tapauksen hengen kanssa.

5.

Kaikkea tarpeistoa (rekvisiittia) tulee esiintyjän käyttää parissa, kolmessa harjoituksessa, jotta totuttaisiin sirosti sitä käsittelemään. Samoin on käytettävä pukua, jos se on harvinainen esiintyjälle.

6.

Yhteisestä näyttämöllä liikkumisesta täytyy merkitä: jos joku menee toisen ohi toiselle puolen näyttämöä, on paikallaan seisijan heti levollisesti siirryttävä vastakkaiselle puolelle. Ja jos useampia henkilöitä on näyttämöllä, on tarkoin varottava, ettei kukaan jää seisomaan toisen taakse näkymättömiin, ellei ole tungos tai kansanryhmä kysymyksessä. Kaikki joukkoasemat ja ryhmät vaativat erityistä taiteellista järjestelyä, mutta hyvällä tahdolla ja tarpeellista huomiota niihin kiinnittämällä voidaan kuitenkin välttää suurempi kömpelyys ja sekasorto.

7.

Kaikki toiminta, kuten esim. jonkun työn tekeminen, tervehdykset, syleilyt, suutelemiset y. m. s. pitää harjottaa kunnollisesti kunkin tilanteen mukai-

siksi, joko siroiksi tai tarkotettua tunnetta ilmaiseviksi, niin ettei kömpelyys tai saamattomuus riistä niiltä toivottua vaikutusta.

8.

Heti harjotuksien alusta alkaen on esiintyjän mitä vakavimmalla huolella koetettava saada koko olemuksensa osan laatua vastaavaksi. Yhdenkin ainoan harjotushetken välinpitämätön käyttäminen voi paljon pilata, jopa kokonaan ehkäistäkin hyvään tulokseen pääsemistä.

9.

Koko esitykseen, sen jokaiseen kohtaan on saatava yksinkertaisuuden ja luonnollisuuden leima. Kerta kaikkiaan on siitä hyljättävä kaikellaiset valheelliset intoilemiset (patos) ja suurem-

moisuudet, luonnoton tekeytyminen ja äitelä siirappitunteellisuus. Tämä kuuluu oikeastaan esitettävämme alan ulkopuolelle, sikäli kuin se koskee puhumistaitoa, joka on itsessään niin suuri ja laaja ala, että emme siihen ole tilaisuudessa tässä syventymään. Kaunopuhumisen oppimiseksi on sitä paitse harjoteltava pitempi aika etevän opettajan johdolla, sillä paljaat teoreettiset ohjeet vievät useinkin aivan harhaan. Ylimalkaisesti voimme huomauttaa vain, että on puhuttava selvästi, tarpeeksi kuuluvasti, sujuvasti ja sopeutelmatta. Ääntä on kannatettava niin, että lopputavutkin kuuluvat. Tunteet ja mielen tilat on kunkin esiintyjän omistettava omiksi persoonallisiksi tosiasioiksi ja siltä pohjalta yritettävä tulkita niitä. Tässä on kuitenkin huomattava, ettei esitystä mitenkään saa päästää putoamaan välinpitämättömyyden

laimauteen, eikä tuskastuttavaan veltouteen, vaan on kunkin esiintyjän tarkoin, oman vauhtinsa ohella kannattava kunkin tilanteen yleistä vauhtia, jotta ei esim. kiihkoa kasvava tilanne esty vauhdissaan jonkun esiintyjän laimeuden tähden, tai tule kerrassaan lennottomaksi painetuksi.

10.

Kasvoeleissä (mimik) on ilmaantuva sieluntilaa kuvastava väreily. Jos esiintyjä on epätietoinen kasvoeleiden ja tunne-elämän yhtäpitäväisyydestä, niin on parasta kysyä neuvoa peililtä.

11.

Huvinäytelmiin ja ilveilyihin on pantava sen tapainen vauhti, joka vallitsee esim. iloisessa, vapaassa tuttavapiirissä. Vakaviin näytelmiin saadaan

taas esikuva ihmisten vakavamman keskustelutavan vauhdista. Eriytyisten kiihtymiskohtausten vauhtiin löytyy kyllä myöskin viittoja todellisuudessa.

12.

Yhteisnäytteleminen on koetettava saada mahdollisimman sulavaksi ja tasaiseksi, nousut ja laskut yhtenäisiksi ja pyöristetyiksi. Sen saavuttamiseksi tulee kaikkien parhaansa mukaan tukea toinen toistaan, yrittämättä yksilöllisesti ylimielisenä nousta kanssa-esiintyjäinsä hartioille. Siellä tavallisesti ei pysytä, ja sieltä putoaminen on tavallista surkuteltavampaa, saattaen matkaan suurta häiriötä. Ellei ole kysymyksessä narrimaisuuden esittäminen, niin ei kenenkään esityksestä saa ilmetä »yksin loistamisen» halu.

13.

Ellei aina ole tilaisuus harjotella näyttämöllä, niin on siihen huoneeseen, jossa harjotus tapahtuu, mitattava jottenkin näyttämön suuruinen ala, ja se rajoitettava joillakin esteillä. Huonekalut, kivet y. m. esitykselle tarpeelliset ja näyttämösisustukselle välttämättömät esineet ovat kaikki oikealle kohdalleen merkittävät, jotta ei sitten näyttämölle siirryttäessä minkäänlaista häiriötä synny.

14.

Viimeinen eli n. s. kenraaliharjotus on toimitettava kaikin puolin täydellisesti, aivan kuin esitys näytäntöiltana. Siten poistuu esiintyjistä ainakin pahimmat hämmennyksen ja pelon aiheet.

15.

Sen, joka kuiskaa näytäntöiltana, tulee olla kuiskajana kaikissa harjoituksissa, jotta hän voisi tarpeeksi perehtyä, sekä kappaleeseen kokonaisuudessaan, että myöskin jokaiseen esiintyjään erittäin, tunteakseen tarkoin heidän näyttelemistapansa ja heidän mahdolliset läksyheikkoutensa. Kuiskajan on myöskin totuttava antamaan, esim. parilla kolauksella, ensin varotus, ja sitten lopullinen merkki esiripun sulkijalle.

16.

Näyttämöharjoitusten vähimpänä lukumääränä voidaan pitää kymmentä harjoitusta. Mutta tarpeen vaatiessa on sitä lukumäärää tietysti lisättävä, tuskin koskaan vähennettävä.

III.

NÄYTTÄMÖLLE ASETTAMINEN.

1.

Jokaisesta näytöksestä on tehtävä erityinen pohjapiirros, johon on merkittävä jokainen eri kohta näyttämösisustuksessa. Sen johdolla on helppo hoitaa muutoksia, sekä harjoituksissa, että sittemmin näytäntöiltana. Myöskin tarpeistosta on kirjoitettava tarkka lista, ei ainoastaan tarpeiston hankkijaa varten, vaan myöskin tarpeiston tarkastusta varten näytäntöiltana. Täten kartetaan kaikki ikävät ja häiritsevät unohdukset, jotka useinkin pahasti vaikuttavat esiintyjiin.

2.

Jos tekijä on kappaleessaan määrännyt ainoastaan paikan, jossa näytös tapahtuu, ja on jättänyt tarkemmin

määrittelemättä näyttämösisustuksen, tai tehnyt sen vain pääpiirteissään, niin on tosielämän ja luonnon pohjalla tehtävä sisustus niin täydelliseksi, että se vastaa jotenkin todellista ja asianmukaista kuvaa.

3.

Olisi hyvä, että jo ennen harjotuksia, tai ensimmäisissä näyttämöharjotuksissa suunniteltaisiin esiintyjille varma liikkuminen. Tämän suunnittelun voisi jokainen merkitä osansa reunustoille, tai voitaisiin se merkitä erityisille paperipalasille kuiskaaja-kappaleen leh-tien väliin. Näihin paperipalasiin tulisi merkitä kirjan sivunumero ja samal-lainen kirjain kuin sen sanelmankin kohdalle, jolloin liikkuminen tapahtuu, sekä kirjaimen alle kuvio liikkumisesta. Esim.

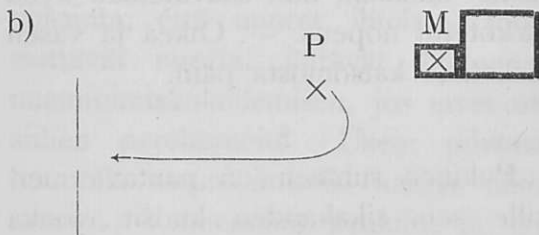
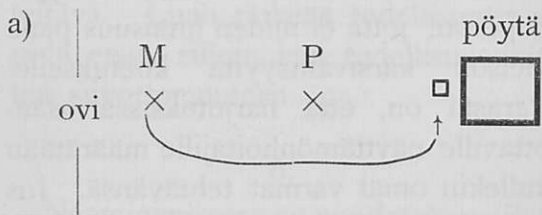
Kirjan sivu 16.

Matti

Lopeta jo! Sinä vaivaat minua. a)

Pekka

Jääköön sitten — koko juttu. b)
Paperipalaselle on nyt merkittävä:
Siv. 16.

Tällä tavalla voidaan saada jokaiseen harjotukseen sama, varma liikku mistapa, joka taas osaltaan varmistuttaa ja antaa itseluottoa esiintyjälle, sekä auttaa uskomattomalla tavalla läksyn muistamista.

4.

Näyttämökoristeiden (dekoration) muutokset on saatava käymään sangen nopeasti, jotta ei niiden hitaisuus pane yleisön kärsivällisyyttä koetukselle. Parasta on, että harjotuksissa osaaottaville näyttämönhoitajille määrätään kullekin omat varmat tehtävänsä. Jos heitä sitten ohjaa joku pohjapiirustusten mukaan, niin saavutetaan kyllä tarkotettu nopeus. — Oikea ja vasen lasketaan katsomosta päin.

5.

Pukujen suhteen on pantava merkille sen aikakauden kuosit, jonka

tekijä on määrännyt. Jos kappaleessa ei ole sellaista määrätty, seurataan silloin niitä kuoseja, jotka olivat kirjailijan eläessä käytännössä siinä maassa, joka on tapahtumapaikkana. Jos taas kappale on nykyaikainen, ovat ohjeet otettavat siitä elämän ympäristöstä, joka parhaiten vastaa esitettävää alaa. Joka tapauksessa on maulla menettävä. Liian räikeää todellisuutta ei pidä etsiä, silloin kun todellisuus viittaa siivottomuuteen.

6.

Naamioimisessa on noudatettava ikäkautten antamia ohjeita. On kuitenkin viisainta, että nuoret ihmiset, jotka esittävät nuoria, jättävät kokonaan naamioimiskokeilemisen, jos eivät ole siihen perehtyneitä. Usein pilataan huonolla naamioimisella kaunis ulkomuoto. Vanhemmat henkilöt ja eri-

tyiset luonteet (karakteerit ja tyytit) voi jotenkin hyvin naamioda sopivalla peruukilla ja parralla. Jos maaleja tahdotaan käyttää, niin muistettakoon aina, että maalattunakaan ei saa tehdä maalatun vaikutusta. — Merkitsemme tähän muutamia ylimalkaisia maalaa-misohjeita: ensin pannaan ihoon tasaisesti jonkun verran vaseliinia ja pyhitään se lievästi pois pyhinliinalla. Sitten hieno ja tasainen kerros jotenkin tummaa ihoväriä. (Ainoastaan sairaille valkoista). Tämän päälle voidaan sitten osan vaatimusten mukaan sivellä hieno kerros muita värejä. Nuorelle esim. silmäluomiin ja nenän sivuihin vähän ruskeata. Nenän selkään ohut, vaalea viiva. Silmäautojen reunoihin aivan kapea viiva tumman ruskeata, poskiin punaista ja kulmakarvoihin tumman ruskeata. Vanhoille ei pidä yrittää paljon ryppyjä, sillä

siten saadaan kasvot likaisen näköiseksi. Muutamat syvennykset poskilla, suu- ja nenäpielissä riittävät. Ruskea ja harmaa väri syventää, vaalea kohottaa. Kulmakarvojen harmaannuttamisella, varsinkin jos se tehdään harmaahtavasta partavillasta (krepp), saadaan suuri muutos aikaan. Kun maalaus on valmis, kuivataan kiilto pois kellertävällä poskijauholla (puder). Hampaattomuus saadaan siten, että ensin kuivataan hammas tarkasti ja painetaan sen päälle mustaa, lämmitettyä vahaa.

7.

Näytäntöiltana on esiintyjän jouduttava niin ajoissa valmiiksi, että hän voi rauhassa levähtää kymmenkunta minuttia ennen esiintymistään, saavuttaakseen levollisen tasapainon ja heruuden itsensä yli.

Suom. kaunoh. 4.

Näytelmäkirjasto 13-20

KANSALLISKIRJASTO-KANSALLISKOKOELMA

120 101 5933

7

